

INFORMACE O NITRODĚLOŽNÍ ANTIKONCEPCI (Hormonální a nehormonální nitroděložní tělíška)

Historie používání nitroděložní antikoncepce sahá až do období starého Řecka, ale moderní snahy o její vývoj začaly až na konci 19. a v průběhu 20. století. V podobě, jak jej známe dnes, poprvé tělíško zavedl již ve 20. letech 20. století významný německý gynekolog a sexuolog Dr. Ernst Gräfenberg (bylo ze slitiny mědi, zinku a niklu). Přibližně o 10 let později ho následoval také japonský lékař Dr. Tenrei Ota. Nejdůležitější pro vývoj nitroděložních tělíšek však bylo období rozvoje chemického průmyslu a s tím spojený vývoj nových materiálů – plastických hmot, které se ukázaly být vhodnějším materiálem a základem dnešních moderních typů tělíšek. V 60. a 70. letech postupně vznikaly desítky tělíšek, objevila se poprvé i tělíška s vlákny i první tělíško, které obsahovalo měď (poprvé zkoušel Dr. Jaime Zipper v Chile). Bohužel, v 70. letech se objevily také negativní zprávy o tom, že ženy se zavedeným tělíškem mají zvýšené riziko vzniku pánevní zánětlivé nemoci. A i když jsou již více než 30 let přinášeny výsledky analýz, které tato tvrzení zpochybňují, důvěra v nitroděložní tělíška výrazně poklesla a pochybnosti (i když nejsou vědecky podloženy) přetrvávají nejen u laické veřejnosti, ale i u mnohých gynekologů dodnes. A to i přesto, že mírně zvýšené riziko vzniku zánětu je spojeno pouze s obdobím vlastního zavedení tělíška a těsně po něm, což je v dnešní době, kdy se za posledních 50 let výrazně zlepšily podmínky sterility prostředí v ordinacích lékařů, rizikem sporadickým. Navíc, když byl v 90. letech ukončen vývoj prvního hormonálního nitroděložního tělíška (po dlouhých 20 letech!!!), postupně se zjistilo, že následkem působení hormonu, který je v něm obsažen, dochází k vyšší vazkosti hlenu v hrdle děložním, a tím k jeho nižší prostupnosti nejen pro spermie (antikoncepční efekt), ale i pro bakterie, což „de facto“ znamená snížení rizika vzniku zánětu.

Nitroděložní antikoncepce je určitě jednou z možností, kterou dnes ženy mohou využít. A to nejen ženy po porodu, ale i ty, které dosud nerodily. Je to metoda „dlouhodobé antikoncepce“, která je mnohými ženami upřednostňována, protože je pro ně především pohodlná na užívání (lékař ji zavede do dělohy a žena na ni nemusí až 5 let myslet...), zároveň je šetrná, co se obsahu hormonů týká a finančně výhodná.

Vývoj nitroděložní antikoncepce pokračuje dál, aby co nejvíce vyhovovala současným požadavkům a nárokům žen při výběru antikoncepce. Protože i v této oblasti „dlouhodobé reverzibilní antikoncepce“ je vývoj veden snahou vyhovět pokud možno co nejširšímu spektru žen v různých obdobích jejich fertálního (plodného) života, přinášíme Vám v dalším textu podrobnější informace o obou typech nitroděložních tělíšek (hormonální i nehormonální), abyste se mohly rozhodnout na základě poskytnutí úplných informací.

NEHORMONÁLNÍ NITRODĚLOŽNÍ TĚLÍŠKO („NNT“)

Tato metoda patří mezi „dlouhodobé reverzibilní metody“, což jednak znamená, že žena, která si ji zvolí, nemusí na užívání myslet po celou dobu, kdy má tělíško zavedeno, a jednak, že po vytažení tělíška z dělohy se obnovuje plodnost ženy.

Nehormonální tělíška dostupná v ČR jsou vyrobena výhradně z plastu a jsou různého tvaru a velikosti. Většinou jsou doplněna částmi z mědi, která má přídavný toxický vliv na spermie. Jsou také opatřeny vlákny, která vyčnívají do pochvy a která slouží ke snadnějšímu odstranění. Tělíška se zavádějí obvykle na dobu 5 let, ambulantně a bez anestezie u gynekologa, který podle velikosti dělohy vybere vhodné tělíško k zavedení.

Základní **mechanismus účinku** „NNT“ spočívá v tom, že organismus na jeho přítomnost v děloze reaguje jako na jakékoliv cizí těleso v organismu, tzn., že začne do dělohy přitahovat větší množství bílých krvinek, které

spermie jednak pohlují a jednak jsou degradační produkty bílých krvinek pro spermie toxické. Měď doplňuje účinek tělíška v tom, že zvyšuje shlukování bílých krvinek v děloze a dále působí na spermie toxicky. Brání se tím jak pohybu spermií, tak jejich schopnosti oplodnění. „NNT“ tedy nevyvolává potrat, ale jen brání spermiím, aby se dostaly k vajíčku, a tím brání jeho oplodnění.

Výhody či pozitiva „NNT“ jsou hlavně jejich spolehlivost, nízká cena a současná pohodlnost. Žena si nechá tělíško zavést a po celou dobu na něj nemusí myslet. Nemůže tudíž udělat žádnou chybu v užívání. Velkou výhodou „NNT“ je, že neobsahuje hormony, a tudíž ho mohou zvolit i ženy, které nesmí z důvodu nemoci či přítomnosti rizikových faktorů užívat hormony. Další zdravotní výhody nebyly potvrzeny.

Mezi rizika či nevýhody „NNT“ je třeba na prvním místě zmínit obvyklé zvýšení délky a intenzity menstruačního krvácení, a to přibližně o jednu třetinu. Stejně tak se mohou zhoršit i bolesti při menstruaci.

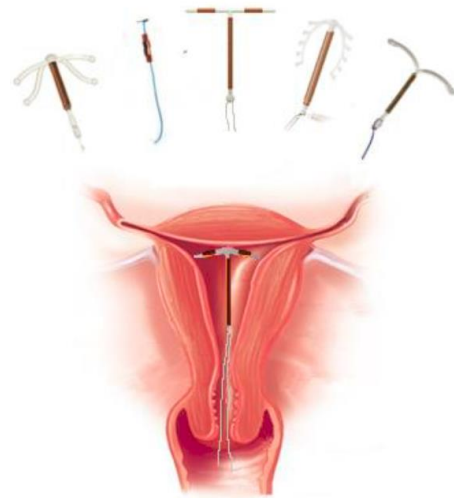
Silnější menstruace není tak výrazná u menších tělísek s mědi a u typu tělíska, jehož „tělo“ je složeno pouze z vlákna a měděných válečků. Další nevýhodou „NNT“ je, že nemá celou řadu výhod hormonálních metod – nechrání ženu např. před výskytem cyst a nádorů vaječníků, nechrání ji ani před záněty vnitřních rodidel (nezvyšuje totiž vazkost hlenu v hrdle děložním). Z dalších zdravotních rizik je velmi často diskutován výskyt mimoděložního těhotenství, jehož absolutní výskyt je nižší než u žen bez antikoncepce, ale jeho relativní výskyt, tj. výskyt v poměru k normálnímu těhotenství v děloze je mírně vyšší. Ale jak již bylo řečeno, tělísko nezvyšuje riziko výskytu mimoděložní gravidity. Mezi rizika či nevýhody patří i riziko poranění dělohy při zavádění nebo odstraňování tělíska, které je ale u lékaře, který je certifikován v zavádění tělísek, extrémně nízké, a dále pak riziko, že tělísko může po zavedení u některých žen částečně nebo úplně z dělohy vypadnout.

Existuje jen málo stavů, kdy ženě nesmí být „NNT“ zavedeno – **absolutní kontraindikace** – a tím je pouze nevysvětlitelné krvácení z dělohy, a pak stavy, kdy je prakticky hrdlo dělohy uzavřené. Dále jsou to vrozené vady dělohy (např. děloha zdvojená nebo s přepážkou v dutině děložní). Tělíska s obsahem mědi nelze zavést ženám, které jsou na měď alergické a také ženám s Wilsonovou chorobou (dědičná choroba metabolismu mědi). Určitá opatrnost je také potřeba v případech výskytu tzv. **relativních kontraindikací**, to je u chronických a opakujících se infekcí dělohy a vejcovodů, promiskuita, nejasné chronické pánevní bolesti, průkaz velkých myomů dělohy, mimoděložní těhotenství proběhlé v minulosti, silná či častá a bolestivá menstruace, poruchy srážlivosti krve spojené se zvýšeným krvácením, závažná chudokrevnost či léčba léky potlačujícími imunitu.

O možných přednostech i rizicích této metody se poraďte se svým lékařem. Je potřeba mu sdělit všechny informace o Vašem aktuálním zdravotním stavu, jako i o Vašem zdravotním stavu v minulosti (anamnéza) a o zdravotním stavu Vaší rodiny. Lékař, aby Vám mohl dobře s antikoncepcí poradit, potřebuje tyto informace znát!!!

A stejně tak Vy, pokud Vám nějaká informace bude chybět, nezapomeňte se lékaře na vše v souvislosti s antikoncepcí zeptat. Protože i zde platí, že antikoncepce je především součástí Vašeho života a je Vaším rozhodnutím. A pokud budete mít úplné informace o všech metodách, bude toto Vaše rozhodnutí jednodušší.

Obr. 1: Nejčastější typy nehormonálních tělísek s příkladem uložení v dutině děložní:

HORMONÁLNÍ NITRODĚLOŽNÍ TĚLÍSKO („HNT“)

„HNT“ patří k antikoncepčním metodám „dlouhodobým“, což znamená, že žena, která si ji zvolí, nemusí na užívání myslet po celou dobu, kdy má „HNT“ zavedeno, a dále mezi k metodám „reverzibilním“, což znamená, že po vyjmutí „HNT“ z dělohy se obnovuje plodnost ženy.

Tato nejmladší skupina moderní antikoncepce je mnohými odborníky nazývána „antikoncepcí pro třetí tisíciletí“. Spojuje totiž výhody nitroděložních tělísek a gestagenní hormonální antikoncepce, a k tomu navíc má vlastnosti, které dnešní ženy od metod antikoncepce nejvíce vyžadují, tj. **spolehlivost**, která je srovnatelná se sterilizací, **šetřnost**, protože obsahují malé množství hormonu, který navíc působí převážně lokálně v děloze, a **pohodlnost** užívání, protože žena, která má hormonální tělísko zavedeno, nemusí myslet na pravidelné užívání.

„HNT“ jsou vyrobeny z plastu a obsahují rezervoár s hormonem (pouze progestin), který se postupně uvolňuje přes membránu do dutiny děložní. Obsahem hormonu se řadí mezi metody čistě gestagenní, protože neobsahují estrogen. Již přes 10 let je dostupné „HNT“, které se zavádí na obvyklou dobu 5 let, nově je v ČR dostupné i „HNT“, které je svou velikostí menší, a které má i nižší obsah hormonu a zavádí se na kratší dobu, a to dobu 3 let. Obě jsou ke snadnému odstranění opatřeny vlákny, která vyčnívají do pochvy. A obě se zavádějí i odstraňují ambulantně u gynekologa.

Mechanismus účinku je kombinací účinku nitroděložního tělíska a gestagenní hormonální

antikoncepce – hormon zvyšuje vazkost hlenu hrdla děložního, který se tak stává neprostupným pro spermie, dále brání nárůstu děložní sliznice, která tak není schopna uhnízdění vajíčka, a to vše je navíc podpořeno vlastní přítomností tělíska v děloze, které, jako cizí těleso, brání pohybu spermií, které se náhodou do dělohy dostanou. Tato kombinace mechanismů účinku a fakt, že žena nemůže v užívání udělat chybu, je důvodem velmi vysoké antikoncepční spolehlivosti, která je srovnatelná se sterilizací. Také u „HNT“ platí, že nezpůsobuje potrat, neboť se spermie k vajíčce nedostanou a tudíž ho nemohou ani oplodnit.

Výhodami či pozitiv „HNT“ je jednak jejich vysoká spolehlivost a současná pohodlnost – žena si nechá „HNT“ zavést a po celou dobu 3 nebo 5 let na něj nemusí myslet a nemůže ani udělat žádnou chybu v užívání. A dále jsou to výhody, které souvisí s přítomností hormonu – tj. snížení rizika vzniku zánětů dělohy a vejcovodů (díky zvýšení vazkosti hlenu v hrdle děložním, je tento stejně obtížně prostupný pro bakterie, jako je obtížně prostupný pro spermie), mnoho žen s výhodou vítá významné snížení intenzity a délky menstruačního krvácení, a některé z nich nebudou krvácet vůbec. Této vlastnosti jednoho z hormonálních tělísek dokonce využívají gynekologové terapeuticky při léčbě častého a silného menstruačního krvácení. Obrovskou výhodou „HNT“ je, že neobsahuje estrogen, který je často zmiňován v souvislosti s rizikem trombózy. Proto mohou „HNT“ používat i ženy, které mají přítomny rizikové faktory vzniku trombózy nebo mají některou z vrozených dispozic k této nemoci. Stejně tak kojící ženy po porodu nemohou užívat antikoncepci s obsahem estrogenu a „HNT“ je pro ně vhodnou volbou. „HNT“ nemají téměř žádné kontraindikace, tj. stavy organismu, u kterých se nedoporučuje jejich použití. Dokonce ani akutně probíhající žilní trombóza není kontraindikací jejich zavedení. Vzhledem k tomu, co všechno „HNT“ nabízí, je velkou výhodou i cena, která je v přepočtu na jeden měsíc dokonce levnější než většina dostupné hormonální antikoncepce, nemluvě o tom, co žena ušetří slabší menstruací (či jejím úplným vymizením) na hygienických potřebách.

Nevýhody či rizika použití „HNT“ souvisí hlavně s obdobím vlastního zavedení tělíska a s obdobím těsně po zavedení, kdy je třeba počítat s mírným krvácením až špiněním. Toto špinění doprovází období „přestavby“ sliznice v dutině děložní, ke kterému dochází pod vlivem uvolňujícího se hormonu z tělíska. Toto období trvá obvykle 3 až 6 měsíců po zavedení, přičemž u žen, které přecházejí k užívání tělíska z jiné hormonální antikoncepce (např. z pilulek), je obvykle výrazně zkráceno. I pro „HNT“ platí, že nezvyšuje riziko výskytu mimoděložního těhotenství. Naopak, mezi

rizika či nevýhody patří i riziko poranění dělohy při zavádění nebo odstraňování tělíska, které je ale u lékaře, který je vytrénován a běžně tělíska zavádí, extrémně nízké. A dále je zde riziko, že tělísko může po zavedení u některých žen částečně nebo úplně z dělohy vypadnout.

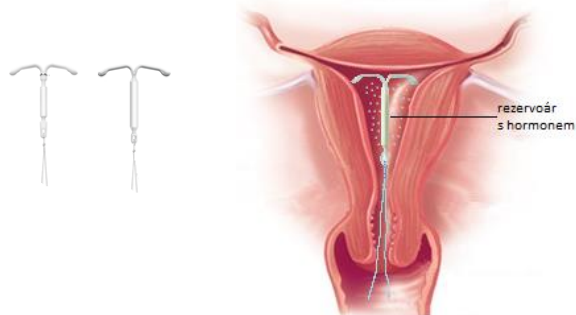
Jak již bylo řečeno, existuje jen málo stavů, kdy ženě nesmí být „HNT“ zavedeno – **absolutní kontraindikace** – a tím jsou pouze krvácení z dělohy nejasného původu a některé případy prodělané rakoviny prsu. Dále jsou to stavy, které byly zmíněny již u nehormonálního tělíska, tj. prakticky uzavřené hrdlo dělohy a vrozené vady dělohy (např. děloha zdvojená nebo s přepážkou v dutině děložní). Určitá opatrnost je potřeba i v případě výskytu tzv. **relativních kontraindikací**, to je u chronické, opakované infekce dělohy a vejcovodů, dále promiskuita, nejasné chronické pánevní bolesti, prokázané velké myomy dělohy, opakovaná léčba cyst vaječníků a závažné onemocnění jater. „HNT“ také není vhodnou volbou pro ženy, které mají problémy s pleť (akné, mastná pleť apod.). A samozřejmě to nebude vhodná volba pro ženy, kterým vadí mít slabou nebo vůbec žádnou menstruaci. Pro pochopení vlivu hormonálního nitroděložního tělíska na profil menstruačního krvácení se podívejte na obr. 3 níže pod textem, kde jsou porovnány menstruační cykly, které probíhají u ženy bez antikoncepce a u žen s nitroděložní antikoncepcí (nehormonální i hormonální).

Hormonální nitroděložní tělísko je metodou, která si nachází stále více uživatelů, protože je **vysoce spolehlivá, pohodlná a šetrná**. Žena má možnost vybrat si hormonální tělísko na 3 nebo na 5 let, a to plně v souladu s jejími životními plány, kdy při rozhodování postupně bere v úvahu její studium, profesní kariéru, kdy plánuje mít své první dítě, kdy druhé apod. Je to pohodlná a vhodná metoda, jak pro ženy po porodu, tak i ty, které ještě nerodily, a obzvláště pro ty ženy, které nesmí užívat estrogeny. Pro mnohé z nich je výhodou také snížení intenzity menstruace (u některých až její úplné vymizení) a zmírnění bolestivosti menstruace.

O možných přednostech i rizicích této metody se poraďte se svým lékařem. Je potřeba mu sdělit všechny informace o Vašem zdravotním stavu v minulosti i přítomnosti (anamnéza) a o zdravotním stavu Vaší rodiny, aby Vám mohl s antikoncepcí ideálně poradit. Lékař potřebuje tyto informace znát!!!

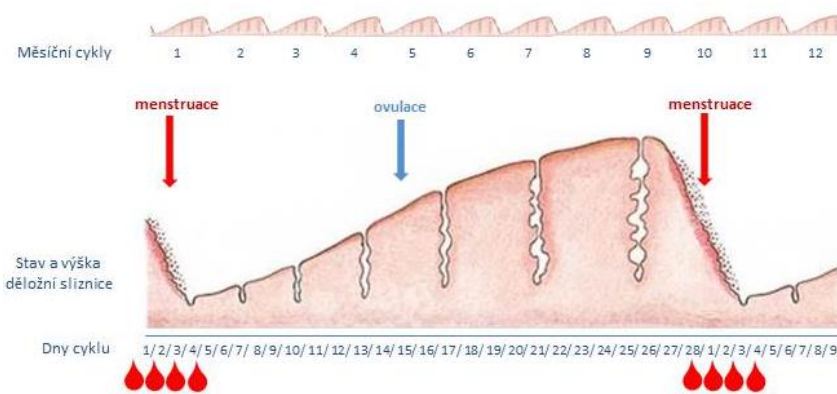
A stejně tak Vy, pokud Vám nějaká informace bude chybět, nezapomeňte se lékaře na vše v souvislosti s antikoncepcí zeptat. Protože i v tomto případě platí, že antikoncepce je především součástí Vašeho života a je především Vaším rozhodnutím. Pokud budete mít informace úplné a o všech metodách, bude toto Vaše rozhodnutí mnohem jednodušší.

Obr. 2: Typy hormonálních nitroděložních tělísek s příkladem uložení v dutině děložní:

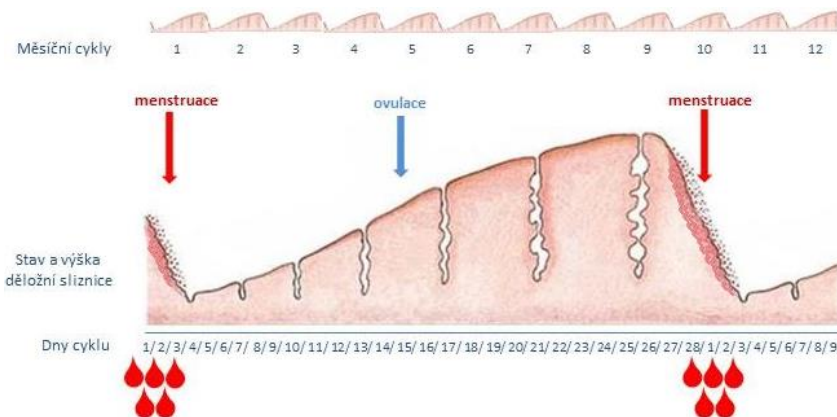

Obr. 3: Vliv nitroděložní antikoncepce na menstruační profil ženy – na sliznici v dutině děložní:

- A) **Bez antikoncepce (normální cyklus)**
 - normální výška sliznice
 - normální menstruace

- B) **Nehormonální tělísko**
 - normální výška sliznice
 - silnější a delší menstruace

- C) **Hormonální tělísko**
 - nižší sliznice
 - slabší a kratší menstruace
 (až vymizení menstruace)

